

YENGIL SANOATNI YANADA RIVOJLANTIRISH VA TAYYOR MAHSULOTLAR ISHLAB CHIQUARISHNI RAG‘BATLANTIRISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Haydarova Shoxista Davronovna

Termiz davlat universiteti
mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Tadqiqotda yengil sanoat korxonalarida moliyaviy modellarni qo‘llashning amaliy ahamiyati va ularning moliyaviy barqarorlikni baholashdagi imkoniyatlari tahlil qilindi. “Navotir” to‘qimachilik korxonasi misolida Altman Z’, Springate, Zmijewski va Higgins modellari asosida moliyaviy holat, inqiroz xavfi hamda barqaror o‘tish imkoniyatlari baholandi. Hisob-kitoblar turli modellarning bir korxona bo‘yicha farqli natijalar berishini ko‘rsatdi. Shu bois mahalliy tarmoq xususiyatlarini hisobga olgan koeffitsiyentlarni shakllantirish, modellarni kompleks qo‘llash va konsensus qoidasidan foydalanish zarurligi asoslandi. Natijalar moliyaviy qarorlarni aniqlashtirish, risklarni oldindan baholash va resurslardan samarali foydalanishga xizmat qilgani ko‘rsatildi. Kredit yukini boshqarish, foiz xarajatlarini optimallashtirish va moliyaviy ko‘rsatkichlarni muntazam monitoring qilish korxona barqarorligini mustahkamlashi qayd etildi va boshqaruv sifatini oshirgani.

Kalit so‘zlar: yengil sanoat, moliyaviy model, moliyaviy barqarorlik, Altman Z’, Springate, Zmijewski, Higgins, moliyaviy risk, kredit yuki.

Аннотация

В исследовании была проанализирована практическая значимость применения финансовых моделей на предприятиях лёгкой промышленности и их возможности для оценки финансовой устойчивости. На примере текстильного предприятия «Navotir» с использованием моделей Altman Z’, Springate, Zmijewski и Higgins были оценены финансовое состояние, риск кризиса и возможности устойчивого роста. Расчёты показали, что разные модели давали неодинаковые результаты для одного предприятия. Поэтому была обоснована необходимость формирования коэффициентов с учётом отраслевых особенностей, комплексного применения моделей и использования правила консенсуса. Результаты показали, что такой подход способствовал уточнению финансовых решений, предварительной оценке рисков и более эффективному использованию ресурсов. Также было отмечено, что управление кредитной нагрузкой и регулярный мониторинг показателей укрепляли устойчивость предприятия.

Ключевые слова: лёгкая промышленность, финансовая модель, финансовая устойчивость, Altman Z’, Springate, Zmijewski, Higgins, финансовый риск, кредитная нагрузка.

Abstract

The study examined the practical significance of applying financial models in light-industry enterprises and their capacity to assess financial sustainability. Using the Navotir textile enterprise as a case, the Altman Z’, Springate, Zmijewski, and Higgins

models were applied to evaluate financial condition, distress risk, and sustainable growth. The calculations showed that different models produced divergent results for the same enterprise. Therefore, the study substantiated the need to develop coefficients reflecting local industry characteristics, apply several models jointly, and use a consensus rule. The findings showed that this approach improved financial decision-making, supported early risk assessment, and promoted efficient resource allocation and stronger financial resilience.

Keywords: light industry, financial model, financial sustainability, Altman Z', Springate, Zmijewski, Higgins, financial risk, debt burden.

KIRISH

Respublikada yengil sanoatning to'qimachilik, tikuv-trikotaj, charm-poyabzal va mo'ynachilik tarmoqlarini rivojlantirish, ishlab chiqarilayotgan tayyor mahsulotlarning turlari va assortimentini kengaytirish, shuningdek, tarmoq korxonalarining investitsiya va eksport faoliyatini har tomonlama qo'llab-quvvatlash bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ko'rilgan chora-tadbirlar respublikada ishlab chiqarilayotgan paxta tolasining 80 foizdan ko'prog'ini va ip kalavani 45 foizdan ko'prog'ini qayta ishlash bo'yicha quvvatlarni yaratish, shuningdek, 2018-yilda tayyor mahsulot eksport hajmini 1,6 milliard AQSH dollariga yetkazish imkonini berdi. Charm-poyabzal va mo'ynachilik sohasini rivojlantirish va eksport salohiyatini oshirish uchun berilgan imtiyozlar va preferensiyalar mahalliy tayyor charm ishlab chiqarish hajmini 6 foizga va krast bosqichidagi charm ishlab chiqarish hajmini 44 foizga oshirish imkonini yaratdi. Shu bilan birga, jahon bozorlaridagi raqobatning kuchayishi, texnologiyalarning rivojlanishi va xorijiy ishlab chiqaruvchilar tomonidan mahsulot ishlab chiqarish xarajatlarining kamaytirilishi ushbu sohalarni rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar ishlab chiqilishini talab etmoqda.

Yengil sanoatni yanada rivojlantirish va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirishning moliyaviy mexanizmlariga bag'ishlangan bir qator xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan ilmiy tadqiqotlar olib borilgan holda, muammolarning yechimlari bilan bog'liq ayrim tavsiyalar berilgan bo'lsa-da, biroq keyingi yillarda respublikamizda bu boradagi izchil islohotlarning natijalaridan kelib chiqqan holda ilmiy izlanishlarga ehtiyoj yuqoriligicha qolmoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI

Yengil sanoat korxonalarida moliyaviy modellarni qo'llashga oid ilmiy tadqiqotlar bir qator xorijiy olimlar tomonidan amalga oshirilgan. Masalan, Thomas S.Y. Ho va Sang Bin Lee o'z tadqiqotlarida moliyaviy modellarni kapital bozori, korporativ moliya, risklarni boshqarish va moliyaviy institutlar bilan bog'liq holda kompleks tadqiq qilgan bo'lsa, Edward Bodmer korporativ moliya va investitsion loyihalarni baholashda moliyaviy modellardan foydalanishni o'rgangan va korporativ moliya, loyihaviy moliya, baholash va ssenariy tahliliga katta e'tibor bergan, Jack Avon esa, moliyaviy modellarni kompaniya qiymatini baholash, investitsion loyihalar natijalarini prognozlash va kelgusi foyda ko'rsatkichlarini aniqlash vositasi sifatida

tadqiq qilgan. You Lv ham bu borada ilmiy tadqiqotlar olib borgan bo'lib, moliyaviy modellarning investitsion qarorlarni ilmiy asoslash, risklarni baholash, portfelni optimallashtirish, aktivlarni baholash va investitsion strategiyalarni shakllantirishdagi ahamiyati tadqiq qilgan.¹ Mahalliy olimlarimizdan dotsent X.Qurbonov, professorlar A.Burxonov, U.Xaliqov, N.Haydarov, X.Xudoyqulov² va boshqa shu kabi olimlarimizning ilmiy tadqiqotlarida moliyaviy modellarni qo'llashning ayrim jihatlari ko'rib chiqilgan bo'lsa, ammo, yengil sanoat korxonalarida uning xususiyatlari kam o'rganilgan.

METODOLOGIYA

Sanoat korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashda moliyaviy modellarni qo'llash bilan bog'liq tadqiqotda ilmiy tadqiqotlarni tadqiq etishda ilmiy tadqiqot metodologiyasi doirasida ko'p qo'llanilib kelinadigan tadqiqot usullaridan keng foydalaniladi. Jumladan, korxonaning daromadlari, xarajatlari, investitsiyalari, kapital tarkibi va moliyaviy natijalarini yagona tizim sifatida o'rganishda tizimli yondashuvdan foydalanilsa, moliyaviy modelning korxona likvidligi, rentabelligi, moliyaviy barqarorligi va raqobatbardoshligiga ta'sirini baholashda kompleks tahlilni amalga oshirish zarur bo'ladi, moliyaviy ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'liqlikni matematik modellar orqali aniqlashda iqtisodiy-matematik modellashtirishdan foydalanish taqozo etadi. O'z navbatida, moliyaviy modellar asosida kelgusi daromad, xarajat, foyda, pul oqimi va investitsiya ehtiyojini aniqlashda esa prognozlash usulidan foydalanish samarali bo'ladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

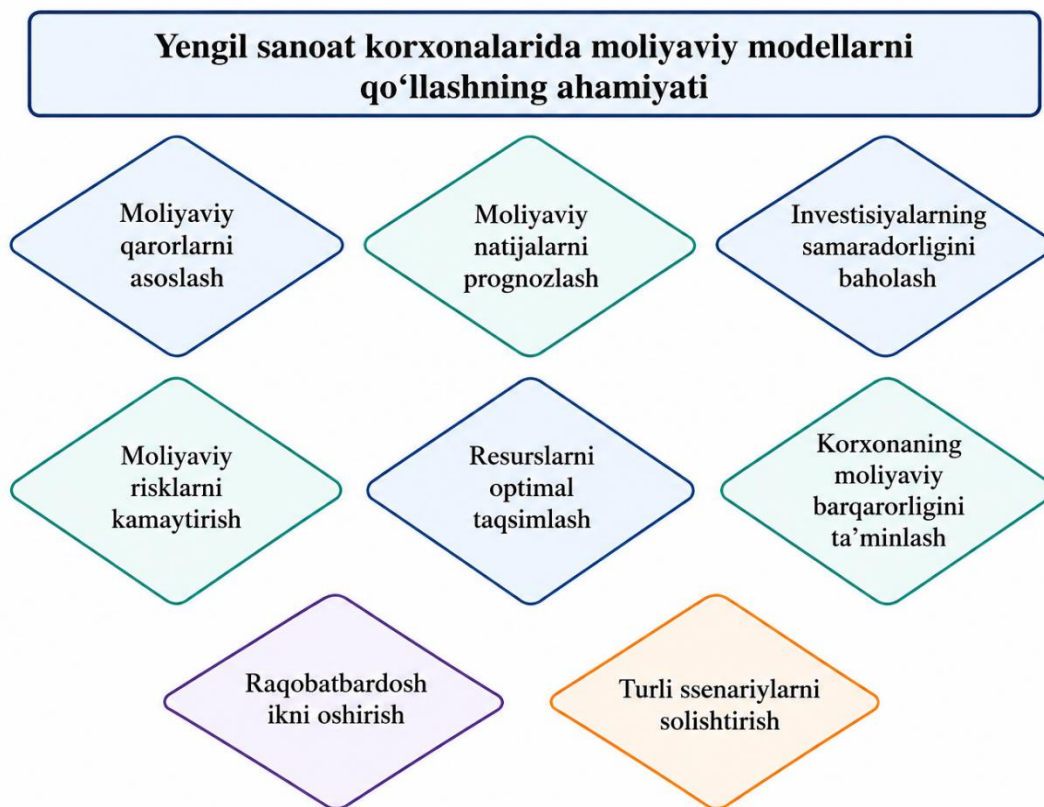
Korxonalarda moliyaviy modellarni qo'llashning asosiy ahamiyati shundaki, ular korxona moliyaviy resurslarini qanday shakllantirish, taqsimlash va foydalanish bo'yicha qarorlarni ilmiy va miqdoriy asosda qabul qilish imkonini beradi (1-rasm).

1-rasmdan ko'rish mumkinki, korxonalarda moliyaviy modellarni qo'llashning sakkizta muhim ahamiyati mavjud bo'lib, bularning birinchisi (moliyaviy qarorlarni asoslash) qaysi investitsiya loyihasi foydali, qaysi moliyalashtirish manbasi arzonroq va qaysi xarajatni qisqartirish zarurligini aniqlashga yordam beradi, ikkinchisi (moliyaviy natijalarni prognozlash) korxonada tushum, xarajat, foyda, pul oqimi, rentabellik va investitsiya ehtiyojlarini kelgusi davr uchun prognoz qilish imkonini

¹ Benninga, S., Czaczkes, B. (2000). Financial Modeling. MIT Press., Ho, T. S. Y., Lee, S. B. (2004). The Oxford Guide to Financial Modeling: Applications for Capital Markets, Corporate Finance, Risk Management, and Financial Institutions. Oxford University Press., Bodmer, E. (2015). Corporate and Project Finance Modeling: Theory and Practice. Wiley., Avon, J. (2013). The Handbook of Financial Modeling: A Practical Approach to Creating and Implementing Valuation Projection Models. Springer.

² Абдурахимова С.А. Ўзбекистонда инвестиция жараёнларини макроиктисодий тартибга солишни такомиллаштириш.- Т., 2022., Халиқов У.Р. Ўзбекистонда фонд бозори орқали инвестицион фаолиятни молиялаштиришни такомиллаштириш: и.ф.б.ф.д. (PhD) дисс. автореферати.- Т.: ТДИУ, 2017., Одилов А.О. Капитал бозори орқали иқтисодиётга инвестицияларни ривожлантириш йўналишлари: и.ф.д. (DSc) дисс. автореферати.- Т.: ТМИ, 2019., Тошпулатов И.А. Енгил sanoat korxonalari raqobatbardoshligini boshqariш тизimini такомиллаштириш // «Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар» илмий электрон журнали.- 2019.- № 2 (март-апрель), Бурханов А.У. Корхоналар молиявий барқарорлиги: монография.- Т., 2019.- 160 б., Хайдаров Н.Х. Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида корхоналар инвестицион фаолиятидаги молия-солик муносабатларини такомиллаштириш масалалари: и.ф.д. дисс.- Т., 2003.

beradi, uchinchisi (investitsiyalarning samaradorligini baholash) esa loyihalar bo'yicha NPV, IRR, PI, DPP, ROI kabi ko'rsatkichlarni hisoblash orqali investitsiya qarorlarining iqtisodiy samaradorligini baholab beradi. O'z navbatida, to'rtinchisi (moliyaviy risklarni kamaytirish) mohiyatiga ko'ra, valyuta kursi, foiz stavkasi, xomashyo narxi, talab hajmi yoki kredit yuki o'zgarganda korxonaning moliyaviy holati qanday bo'lishini oldindan baholashga imkon beradi.

1-rasm. Yengil sanoat korxonalarda moliyaviy modellarni qo'llashning ahamiyati¹

Korxonalarda moliyaviy modellarni qo'llashning beshinchi ahamiyati shundaki, (resurslarni optimal taqsimlash) mohiyatiga ko'ra, cheklangan moliyaviy resurslarni qaysi yo'nalishga- investitsiya, innovatsiya, marketing, ishlab chiqarish yoki eksportga- ko'proq ajratish samarali ekanini aniqlash imkonini beradi, oltinchi ahamiyati (korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlash) ham ahamiyatli bo'lib, u korxonada likvidlik, to'lov qobiliyati, qarzдорlik darajasi, kapital tarkibi va pul oqimlarini nazorat qilishga xizmat qiladi. Korxonalarda moliyaviy modellarni qo'llashning yettinchi ahamiyati shuki, ya'ni, (raqobatbardoshlikni oshirish) esa moliyaviy model orqali mahsulot tannarxini pasaytirish, narx siyosatini optimallashtirish, mehnat unumdorligini oshirish va investitsiyalarning raqobatbardoshlikka ta'sirini baholash imkoniyatini bersa, oxirgisi- bu (turli ssenariylarni solishtirish)- turli xil optimistik, bazaviy va pessimistik ssenariylarni

¹ Muallif tomonidan tuzilgan.

modellashtirib, tashqi muhit o'zgarishlariga korxonaning moliyaviy reaksiyasini oldindan baholash imkonini beradi (1-jadval).

1-jadval.

“Navotir» to‘qimachilik korxonasining balansi 2025-yil holatiga, mlrd so‘m¹

AKTIV	Summa	PASSIV	Summa
I. Uzoq muddatli aktivlar	720	I. O‘z mablag‘lari manbalari	420
Asosiy vositalar (qoldiq qiymati)	640	Ustav kapitali	300
Nomoddiy aktivlar	8	Zaxira kapitali	40
Uzoq muddatli investitsiyalar	72	Taqsimlanmagan foyda	80
II. Joriy aktivlar	480	II. Uzoq muddatli majburiyatlar	360
Tovar-moddiy zaxiralar	274	Uzoq muddatli bank kreditlari	360
Debitorlik qarzlari	147	III. Joriy majburiyatlar	420
Pul mablag‘lari	30	Qisqa muddatli bank kreditlari	227
Boshqa joriy aktivlar	29	Kreditorlik qarzlari	160
		Boshqa joriy majburiyatlar	33
BALANS	1 200	BALANS	1 200

Korxonaning hisob-kitoblar uchun zarur qo‘shimcha ma’lumotlar: yillik amortizatsiya ajratmasi 96 mlrd so‘m; foiz keltiruvchi qarz (uzoq muddatli va qisqa muddatli bank kreditlari) 587 mlrd so‘m; o‘z kapitalining talab qilinadigan daromadliligi 22 foizni tashkil qilgan.

Ushbu modellarning orasida katta ahamiyatlisi bo‘lgan “Altman Z” (rivojlanayotgan bozorlar) modelini ko‘radigan bo‘lsak, to‘rt o‘zgaruvchili Z” modeli aynan kotirovka qilinmaydigan va tarmoq bo‘yicha bir xil bo‘lmagan korxonalar uchun ishlab chiqilgan. Unda sotuv aylanishi atamasi ataylab chiqarib tashlangan- bu tarmoqlararo taqqoslashni osonlashtiradi.

$$Z'' = 6,56 \cdot X_1 + 3,26 \cdot X_2 + 6,72 \cdot X_3 + 1,05 \cdot X_4$$

$$X_1 = \text{aylanma kapital} / \text{jami aktivlar} = (480 - 420) / 1\,200 = 60 / 1\,200 = 0,0500$$

$$X_2 = \text{taqsimlanmagan foyda} / \text{jami aktivlar} = 80 / 1\,200 = 0,0667$$

$$X_3 = \text{EBIT} / \text{jami aktivlar} = 113 / 1\,200 = 0,0942$$

$$X_4 = \text{o‘z kapitali} / \text{jami majburiyatlar} = 420 / 780 = 0,5385$$

$$Z'' = 0,3280 + 0,2173 + 0,6328 + 0,5654 = 1,7435$$

Zonalar: $Z'' > 2,60$ - barqaror; $1,10 \leq Z'' \leq 2,60$ - noaniqlik («grey») zonasi; $Z'' < 1,10$ - inqiroz zonasi. Natija 1,7435 bo‘lgani uchun korxona grey zonada joylashadi. Rivojlanayotgan bozorlar uchun EM Score = $Z'' + 3,25 = 4,99$ bo‘lib, bu xalqaro reyting shkalasida spekulativ toifaga mos keladi.

Buni “Springate” modelini qo‘llagan holda tahlil qiladigan bo‘lsak:

$$Z = 1,03 \cdot A + 3,07 \cdot B + 0,66 \cdot C + 0,40 \cdot D$$

$$A = \text{aylanma kapital} / \text{jami aktivlar} = 0,0500$$

$$B = \text{EBIT} / \text{jami aktivlar} = 0,0942$$

$$C = \text{EBT} / \text{joriy majburiyatlar} = 29 / 420 = 0,0690$$

$$D = \text{sof tushum} / \text{jami aktivlar} = 1\,440 / 1\,200 = 1,2000$$

¹ O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari <https://stat.uz>

$$Z = 0,0515 + 0,2891 + 0,0455 + 0,4800 = 0,8662$$

Bu yerda chegara qiymati 0,862. Natija 0,8662 bo'lgani uchun model korxonani sog'lom deb tasniflaydi, ammo zaxira atigi 0,0042 birlikni tashkil etadi. Bundan tashqari, diqqat qiling: yakuniy natijaning 0,48 birligi, ya'ni 55,4 foizi faqat aktivlar aylanishi atamasidan kelib chiqadi. Yengil sanoat yuqori aylanishli tarmoq bo'lgani uchun bu model tarmoqqa tizimli ravishda yumshoq baho beradi.

“Zmijewski” modeli misolida ko'radigan bo'lsak, u quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi:

$$X = -4,3 - 4,5 \cdot ROA + 5,7 \cdot LEV - 0,004 \cdot LIQ$$

$$ROA = \text{sof foyda} / \text{jami aktivlar} = 28,4 / 1\,200 = 0,0237$$

$$LEV = \text{jami majburiyatlar} / \text{jami aktivlar} = 780 / 1\,200 = 0,6500$$

$$LIQ = \text{joriy aktivlar} / \text{joriy majburiyatlar} = 480 / 420 = 1,1429$$

$$X = -4,3 - 0,1065 + 3,7050 - 0,0046 = -0,7061$$

$$P = 1 / (1 + e^{0,7061}) = 0,330$$

Inqiroz ehtimoli 33,0 foiz. 0,5 chegarasidan past bo'lgani uchun korxona rasmiy ravishda inqirozli deb tasniflanmaydi, ammo uchdan bir ehtimol- e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydigan darajani tashkil qiladi.

“Higgins” modeliga ko'ra, korxona qo'shimcha ulush kapitalini jalb qilmasdan va leverij darajasini oshirmasdan faqat ma'lum sur'atda o'sa oladi. Bu sur'at barqaror o'sish koeffitsiyenti deb ataladi.

$$SGR = (ROE \cdot b) / (1 - ROE \cdot b)$$

bu yerda b- foydani reinvestitsiya qilish ulushi. Shartli korxona foydaning hammasini reinvestitsiya qiladi deb faraz qilsak ($b = 1$):

$$SGR = 0,0676 / (1 - 0,0676) = 0,0725 = 7,25 \%$$

Agar ishlab chiqarish hajmi bo'yicha 9 foiz, eksport bo'yicha esa amaldagi bazadan 26,9 foiz o'sish talab qilinadi. Ikkala maqsad ham korxonaning ichki moliyalashtirish imkoniyatidan yuqoridir, ya'ni, ishlab chiqarish maqsadi 1,75 foiz punktga, eksport maqsadi esa 19,65 foiz punktga oshib ketadi. Eksport maqsadiga erishish uchun zarur bo'ladigan qo'shimcha resursni baholaymiz. Aktivlar aylanishi o'zgarmas deb faraz qilinsa, sotuv hajmining 26,9 foizga oshishi aktivlarning shuncha ulushda oshishini talab qiladi: $0,269 \times 1\,200 = 322,8$ mlrd so'm. Shundan ichki manbadan (sof foyda hisobidan) 28,4 mlrd so'm qoplanadi, qolgan 294,4 mlrd so'm tashqi manbadan jalb qilinishi kerak.

Bu yondashuv ichki mantiqan izchil ekanini ko'rsatadi, ya'ni, maqsad ichki imkoniyatdan yuqori qo'yilgani uchun tashqi resurs liniyasi ochilgan. Ayni vaqtda u ikkinchi oqibatni ham keltirib chiqaradi: leverij yana oshadi, foiz yuki yanada og'irlashadi va foyda solig'i bazasi yanada oshadi. Yuqoridagi hisob-kitoblar modellarni qanday qo'llashni ko'rsatdi. Ularni ishonchli qilish uchun esa koeffitsiyentlar mahalliy namunada qayta baholanishi kerak. Quyida buning amaliy yo'l xaritasi keltirilgan (2-jadval).

2-jadval.
Korxonalarda moliyaviy modellarni qo'llashning dastlabki tavsiyalari¹

№	Tavsiya	Amalga oshirish yo'li
1	Bog'liq o'zgaruvchini aniq belgilash	Umumiy holda tarmoqdagi sog'lomlashtirishga muhtoj 144 ta korxonada tayyor «inqiroz» guruhi sifatida ishlatilishi mumkin, taqqoslash guruhi qarzdorligi bo'lmagan korxonalardan shakllantiriladi
2	Namuna hajmi va davrini belgilash	Kamida 150–200 ta korxona, 5–7 yillik panel ma'lumotlari asosida taqqoslanadi
3	Qayta baholash ta'sirini neytrallash	Asosiy vositalarni qayta baholash zaxirasini o'z kapitalidan ajratib ko'rsatish va aktivlarga nisbatlangan koeffitsiyentlarni ikki variantda (qayta baholash bilan va usiz) hisoblab taqqoslash
4	“Ohlson” hajm atamasini moslashtirish	Narx indeksi o'rniga milliy iste'mol narxlari indeksi yoki YAIM deflyatori qo'llanilishini qayta baholashni ko'rsatadi
5	Tarmoq o'zgaruvchilarini qo'shish	Eksport ulushi, valyutadagi qarz ulushi, paxta xomashyosi tannarxdagi ulushi va mavsumiylik indeksi- yengil sanoat uchun klassik koeffitsiyentlarga qo'shimcha tushuntiruvchi kuchga ega bo'lishi mumkin
6	Mavsumiylikni hisobga olish	Yil oxiridagi bitta sanadan emas, to'rt chorakning o'rtachasidan yoki choraklik paneldan foydalanish; aks holda paxta sikli natijani buzadi
7	Oraliq davrda konsensus qoidasini qo'llash	Mahalliy koeffitsiyentlar olingunga qadar korxona to'rtta modelning kamida uchtasida xavfli deb tasniflangandagina xavfli hisoblaydi

Yuqoridagi tavsiyalardan ko'rish mumkinki, korxonada moliyaviy modellardan foydalanish moliyaviy resurslar, investitsiyalar, daromadlar, xarajatlar va risklar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni miqdoriy ifodalash hamda ular asosida korxonaning moliyaviy holati va natijalarini prognozlash, optimallashtirish va strategik qarorlarni asoslashga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi tadqiqotlardan xulosa sifatida ta'kidlash mumkinki, faoliyati tahlil qilingan “Navotir” korxonasining bitta hisobotidan to'rtta model to'rtta turli xulosa berdi: “Altman Z”- grey zona (1,7435), “Springate”- barqaror, ammo chegaradan atigi 0,0042 yuqori, “Zmijewski”- inqiroz ehtimoli 33,0 foiz, “Ohlson”- 87,3 foiz. Bitta modelga tayanish ilmiy jihatdan asossizdir. Bu yerda ziddiyat tasodifiy emas, ya'ni, modellar korxonani leverij atamasiga berilgan vazn tartibida joylashtiradi. Yengil sanoat yuqori leverij va yuqori aylanishli tarmoq bo'lgani uchun bu tizimli tarmoq xatosidir.

¹ Muallif tomonidan tuzilgan.

“DuPont” dekompozitsiyasi foydaning qayerda yo‘qolishini aniq ko‘rsatadi: soliq yuki koeffitsiyenti 0,979, foiz yuki koeffitsiyenti esa 0,257. Operasion foydaning 74,3 foizi foizga ketadi, soliqqa esa atigi 2,1 foiz to‘g‘ri keladi. Shu sababli sohaga ta‘sir qilishning eng kuchli moliyaviy vositasi soliq stavkasi emas, kredit stavkasidir: stavkani 15 foizdan 2 foizga tushirish korxonaga 3,8 mlrd so‘m, kredit stavkasini 10 foiz punktga pasaytirish esa 58,7 mlrd so‘m beradi. Korxona buxgalteriya foydasi ijobiy (28,4 mlrd so‘m) bo‘lgani holda iqtisodiy qiymat yo‘qotadi ($EVA = -64$ mlrd so‘m). Soliq bazasi buxgalteriya foydasidan olingani uchun tarmoq bir vaqtning o‘zida soliq to‘lovchi va qiymat yo‘qotuvchi bo‘lishi mumkin, bu prognoz modelini qurishda hisobga olinishi shartligini ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son “2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” Farmoni. <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025 yil 19 sentyabrdagi PF-174-son «Yengil sanoat sohasida yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish va eksport hajmini oshirish uchun qo‘shimcha shart-sharoitlar yaratish to‘g‘risida»gi Farmoni. <https://lex.uz/uz/docs/-7737257>
3. Benninga, S., Czaczkes, B. (2000). Financial Modeling. MIT Press.
4. Ho, T. S. Y., Lee, S. B. (2004). The Oxford Guide to Financial Modeling: Applications for Capital Markets, Corporate Finance, Risk Management, and Financial Institutions. Oxford University Press.
5. Bodmer, E. (2015). Corporate and Project Finance Modeling: Theory and Practice. Wiley.
6. Avon, J. (2013). The Handbook of Financial Modeling: A Practical Approach to Creating and Implementing Valuation Projection Models. Springer.
7. Abduraximova S.A. O‘zbekistonda investitsiya jarayonlarini makroiqtisodiy tartibga solishni takomillashtirish.- T., 2022.
8. Xaliqov U.R. O‘zbekistonda fond bozori orqali investitsion faoliyatni moliyalashtirishni takomillashtirish: i.f.b.f.d. (PhD) diss. avtoreferati.- T.: TDIU, 2017.
9. Odilov A.O. Kapital bozori orqali iqtisodiyotga investitsiyalarni rivojlantirish yo‘nalishlari: i.f.d. (DSc) diss. avtoreferati.- T.: TMI, 2019.
10. Toshpulatov I.A. Yengil sanoat korxonalari raqobatbardoshligini boshqarish tizimini takomillashtirish // «Iqtisodiyot va innovation texnologiyalar» ilmiy elektron jurnali.- 2019.- № 2 (mart-aprel).
11. Burxanov A.U. Korxonalar moliyaviy barqarorligi: monografiya.- T., 2019.- 160 b.
12. Haydarov N.H. Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida korxonalar investitsion faoliyatidagi moliya-soliq munosabatlarini takomillashtirish masalalari: i.f.d. diss.- T., 2003.
13. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations.- New York: Free Press, 1990. Porter M.E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance.- New York: Free Press, 1985.

14. Krugman P. Competitiveness: A Dangerous Obsession // Foreign Affairs.- 1994.- Vol. 73, No. 2.- P. 28–44.
15. Barney J. Firm Resources and Sustained Competitive Advantage // Journal of Management.- 1991.- Vol. 17, No. 1.- P. 99–120.
16. Prahalad C.K., Hamel G. The Core Competence of the Corporation // Harvard Business Review.- 1990.- Vol. 68, No. 3.- P. 79–91.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhih: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2026-yil, iyul, 7-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610
Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 362/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: 9710. ГОСТ 7.56-2002 "Seriya nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlaro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**